

J A A R V E R S L A G 2008

Het Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving (DSTS), opgericht in 1988 door de Nederlandse dominicanen, is een centrum voor theologisch onderzoek, naast de van kerken en overheid afhankelijke theologische instellingen. Krachtens haar statuten stelt de stichting zich ten doel een bijdrage te leveren aan het ontwikkelen van een bevrijdende theologie in West-Europese context. Zij tracht dit doel te bereiken door het verrichten van onderzoek en het verspreiden daarvan ten behoeve van een in religie en zingevingsvragen geïnteresseerd publiek.

Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving

Jaarverslag 2008

Erasmusgebouw 17.28
Erasmusplein 1
Postbus 9103
6500 HD Nijmegen
Tel.: 024-3564666
Fax: 024-3736654
E-mail: dsts@dsts.nl
www.dsts.nl

DSTS/Project W!J
Corvershof
Nieuwe Herengracht 18
1018 DP Amsterdam
Tel.: 020-6235721
E-mail: wij@nieuwwij.nl
www.nieuwwij.nl

Inhoud

Woord vooraf

1. Het onderzoeksproject 2004-2008

- 1.1 Inleiding
- 1.2 Symposium *Op zoek naar een nieuw 'wij'*
- 1.3 Publicatie *Buigzame gelovigen*
- 1.4 Publicatie *Afscheid van het concilie?*
- 1.5 Boekproject *Gevorkte paden*
- 1.6 Reliflex 2008
- 1.7 Pinkster make-over: *Op zoek naar een nieuw 'wij' - Together forever*

2. Project W!J

- 2.1 Projectplan
- 2.2 Voorproeverij
- 2.3 Startconferentie

3. Onderzoeksproject 2009-2013

- 3.1 Opstartfase
- 3.2 Boekproject *W!J-land*

4. Overige activiteiten

5. Afzonderlijke bijdragen van de stafleden

- 5.1 Publicaties
- 5.2 Publicaties op Reliflex.nl
- 5.3 Publicaties op Nieuwwij.nl
- 5.4 Lezingen en presentaties
- 5.5 Gastcolleges
- 5.6 Media
- 5.7 Lidmaatschappen en werkgroepen
- 5.8 Besturen, redacties en adviesgroepen

6. Contacten met dominicaanse instellingen

- 6.1 Inleiding
- 6.2 Dominicaans Nederland
- 6.3 Internationale contacten met dominicanen

7. Staf, Bestuur en Raad van Advies

- 7.1 Staf en directie
- 7.2 Het bestuur
- 7.3 Raad van Advies

8. Tot slot

Woord vooraf

Het jaar 2008 was voor het DSTS in alle opzichten een *rite de passage*. Het onderzoeksproject *De transformatie van religieuze identiteit. Culturele en religieuze verscheidenheid als uitdaging aan de christelijke theologie* werd in het voorjaar afgerond en het nieuwe onderzoeksproject *Op zoek naar een nieuw 'wij'* werd in de steigers gezet. We namen afscheid van stafleden van het DSTS en trokken nieuwe medewerkers aan. Het website-project Reliflex.nl werd in slaap gebracht en een nieuwe, grotere multimediale website, Nieuwwij.nl, ging op 1 december online. Al met al kijken staf en bestuur terug op een enerverend jaar, waarin we met alle nieuwe initiatieven de vruchten plukten van het achter ons liggende project. In het nieuwe onderzoeksproject zetten we de ingeslagen weg voort: we verbinden theologisch onderzoek en nieuwe media met elkaar ten behoeve van de samenleving.

Het jaar begon met een symposium op 15 maart in theater LUX te Nijmegen, waar ter afsluiting van het onderzoeksproject 2004-2008 het boek *Buigzame gelovigen. Essays over religieuze flexibiliteit* werd gepresenteerd. Ook vierden wij op die dag het twintigjarig bestaan van het DSTS, opgeluisterd door een feestrede van André Lascaris en een korte film, waarin de ontwikkeling van het DSTS gedurende die twintig jaar wordt geschetst. De film is te zien op www.dsts.nl.

Het thema van het symposium was ook de opmaat tot het onderzoeksproject 2009-2013: *Op zoek naar een nieuw 'wij'*. Bart Brandsma werd aangenomen om mee te werken aan de opzet van dit nieuwe onderzoeksproject en om de interviews te houden voor het boek *W!J-land*, dat in het voorjaar van 2009 bij uitgeverij Ten Have verschijnt. Met de afsluiting van het oude onderzoeksproject kwam na vier jaar ook een einde aan de aanstelling van Inez van der Spek bij het DSTS. Op 1 juli verliet ook Leo Oosterveen na twintig jaar trouwe dienst het DSTS om zich aan andere taken binnen de provincie der dominicanen te wijden. Een forse aderlating voor het studiecentrum. In het najaar vond het DSTS Jonneke Bekkenkamp bereid de taak van Leo Oosterveen over te nemen en het definitieve onderzoeksplan te schrijven. Tot ons verdriet moesten we van nog een gewaardeerde collega afscheid nemen: onze administrateur Jos Lamers. Hij overleed onverwachts op 29 juni.

In samenwerking met Stichting Echte Welvaart en Interreligieuze Werkplaats/Intermonde diende het DSTS in het voorjaar een voorstel voor een multimediaal project in bij het ministerie van VROM. Dit project zou de dialoog tussen religie en samenleving in Nederland moeten bevorderen. In de zomer werd het plan goedgekeurd en konden de voorbereidingen voor *Project W!J* beginnen. Als standplaats werd Amsterdam gekozen, waardoor het DSTS nu niet alleen aan de Radbouduniversiteit in Nijmegen een onderkomen heeft, maar ook in het Corvershof van de Amsterdamse Diaconie op de Nieuwe Herengracht 18. Op 1 december ging het Project W!J en de daarbij behorende multimediale website www.nieuwwij.nl onder grote belangstelling in Den Bosch van start. De succesvolle site Reliflex leidt inmiddels een slapend bestaan. Meer informatie over deze en andere activiteiten van het DSTS vindt u in dit jaarverslag.

Manuela Kalsky
Nijmegen, april 2009

1. Het onderzoeksproject 2004-2008

1.1 Inleiding

Het onderzoeksproject *De transformatie van religieuze identiteit. Culturele en religieuze verscheidenheid als uitdaging aan de christelijke theologie* begon in 2004 met het samenstellen van het boek *Ons rakelings nabij. Gedaanteveranderingen van God en geloof*. Dit boek verscheen ter ere van de 90ste verjaardag van Edward Schillebeeckx en het eerste exemplaar werd op het gelijknamige symposium aan hem aangeboden. Het project werd tevens beëindigd met de presentatie van een boek. Op 15 maart 2008 werd *Buigzame gelovigen. Essays over religieuze flexibiliteit* ten doop gehouden. Dit gebeurde tijdens een symposium in Nijmegen, dat tegelijkertijd de opmaat tot het volgende onderzoeksproject (2009-2013) vormde: *Op zoek naar een nieuw 'wij'*.

Gedurende het vierjarige project verschenen de volgende boeken en brochures:

- in het Nederlands: *Ons rakelings nabij* (2005), *Moderne devoties* (2005), *Nader tot U* (2007), *De gelovige in het grensgebied* (2006), *Geloven na de moderne tijd* (2007), *Vreemde aanrakingen. De kracht van het vreemde in kunst, religie en cultuur* (2007) *Buigzame gelovigen* (2008);
- in het Duits: *Damit es anders wird zwischen uns. Interreligiöser Dialog aus der Sicht von Frauen* (2006), *Kirche in Bewegung. Deutsch-niederländische Reflexionen zur Ekklesiologie aus dominikanischer Sicht* (2007).

Meer informatie over publicaties en andere activiteiten van de staf tijdens dit onderzoeksproject is te vinden in de afzonderlijke jaarverslagen. Hieronder wordt nader ingegaan op de afsluitende activiteiten van het onderzoeksproject gedurende de eerste helft van 2008.

1.2 Symposium *Op zoek naar een nieuw 'wij'*

Op 15 maart vierde het DSTS zijn twintigjarig bestaan met het symposium *Op zoek naar een nieuw 'wij'* in LUX te Nijmegen. Het symposium vormde tevens de afsluiting van het project 2004-2008. Manuela Kalsky was dagvoorzitter.

De dag begon met een terugblik in woord en beeld. Na een korte film van Joost Honselaar met impressies over ontstaan en actualiteit van het DSTS, hield André Lascaris de feestrede. Hierna volgden twee lezingen over obstakels en kansen voor een nieuw 'wij'; aan het woord kwamen Naema Tahir, auteur van o.a. *Een moslima ontsluit* en *Eenzaam heden*, en Theo de Wit, docent politieke en culturele filosofie aan de Universiteit van Tilburg. Aansluitend vond een boeiend debat tussen de sprekers onderling en van de sprekers met de zaal plaats.

Na de lunch werd het symposium voortgezet met een rondetafelgesprek onder leiding van Ton Zondervan, voormalig jongerenwerker bij het DAC, en Inez van der Spek. Vier jongeren met heel diverse achtergronden, Eli Bouscher, Suzan Yücel, Fatiha Bazi en Patrick Nederkoorn voerden met elkaar en met de zaal een pittige discussie over de positie van jongeren in geloof en samenleving.

Het symposium werd afgesloten met de presentatie van de bundel *Buigzame gelovigen. Essays over religieuze flexibiliteit*. Chris Doude van Troostwijk, destijds directeur van stichting Zinweb en een van de redacteurs van de bundel, introduceerde het begrip 'religieuze flexibiliteit' met behulp van de Reliflex-zelftest, die door twee bezoekers werd gemaakt. Nienke van Dijk, directeur van Stek – diaconie Den Haag, en Peter Nissen, hoogleraar kerkgeschiedenis aan de Radboud Universiteit, gaven ieder een gesproken recensie van *Buigzame gelovigen*. Het eerste exemplaar werd ten slotte door Leo Oosterveen aangeboden aan Pieter-Matthijs Gijsbers, directeur van Museumpark Oriëntalis, die zich wegens plotseling verblijf in het buitenland liet vertegenwoordigen door zijn vrouw Heleen

Wijgers. Fatiha Bazi zorgde voor de muzikale omlijsting van de dag. De IKON televisie maakte opnames voor het programma LUX 'Op zoek naar een nieuw 'wij' dat op 6 april 2008 werd uitgezonden. Mina Amhil en Bernd Out legden de indrukken van de dag vast op video voor Reliflex.nl. Er waren ongeveer 150 deelnemers.

1.3 Publicatie *Buigzame gelovigen*

Op het symposium *Op zoek naar een nieuw 'wij'* werd het boek *Buigzame gelovigen: Essays over religieuze flexibiliteit* onder redactie van Chris Doude van Troostwijk, Evert van den Berg en Leo Oosterveen gepresenteerd. Het verscheen bij uitgeverij Boom te Amsterdam en behelst essays van onderzoekers die hun medewerking aan het project Reliflex hebben verleend. Vanuit verschillende disciplines bekijken zij het verschijnsel religieuze flexibiliteit en verkennen het nader.

In het eerste deel van de bundel ('Souplesse binnen tradities') staat religieuze flexibiliteit als openheid voor verandering en voor andere tradities binnen de joodse, christelijke en islamitische religieuze tradities centraal. Het tweede deel ('Wendbaarheid en identiteit') benadert religieuze flexibiliteit als onderdeel van de huidige meervoudige religieuze en culturele identiteit van mensen – met name van jongeren. Het derde deel ('Echo's van elders') wil laten zien hoe maatschappelijke ontwikkelingen, zoals secularisatie, het interculturele en interreligieuze gesprek, het democratische publieke debat en sommige kunstvormen hun weerslag hebben op bepaalde elementen in religieuze tradities en deze van een nieuwe inhoud voorzien. De redacteurs verdedigen in het boek drie stellingen. Ten eerste dat in alle levende religies flexibiliteit te vinden is, ten tweede dat er geen interreligieus verstaan mogelijk is zonder religieuze flexibiliteit en ten derde dat religieuze flexibiliteit een deugd van het juiste midden is – ze is buigzaam, maar niet zonder standpunt.

Aan de bundel werkten mee: Sajidah Abdus Sattar, Christa Anbeek, Erik Borgman, Chris Doude van Troostwijk, André Droogers, Manuela Kalsky, Marcus van Loopik, Leo Oosterveen, Maarten Prins, Nahed Selim, Erik Sengers, Inez van der Spek, Hetty Zock en Ton Zondervan.

1.4 Publicatie *Afscheid van het concilie?*

André Lascaris schreef in het kader van het onderzoeksproject zijn derde brochure voor de Mariënbuurgvereniging onder de titel *Afscheid van het Concilie?*. Daarin betoogt hij dat de kerkelijke leiding afscheid heeft genomen van het Tweede Vaticaans Concilie, maar dat dit voor de basis van de kerk reden te meer is om de dynamiek en geestkracht van dit concilie door te geven.

1.5 Boekproject *Gevorkte paden*

Inez van der Spek heeft voor de helft van haar werktijd verder gewerkt aan het boek *Gevorkte paden*. Dit boek belicht de periode van assimilatiepolitiek in Australië (de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw). Dat doet de auteur vanuit het perspectief van Nederlandse immigranten en van twee inheemse Australische kunstenaars, fotograaf en filmmaker Michael Riley en multimediaal kunstenaar Fiona Foley. Ook na beëindiging van haar aanstelling op het DSTS heeft zij aan dit boek verder gewerkt. Eind 2008 was het manuscript in grote lijnen gereed. Er is contact met verschillende uitgeverijen over de uitgave van het boek, dat mede als DSTS-publicatie zal verschijnen.

1.6 Reliflex 2008

In het najaar van 2007 werd naar mogelijkheden gezocht om de succesvolle multimediale website Reliflex.nl te laten voortbestaan. Stichting DSTS en Stichting Zinweb kwamen overeen dat het DSTS het verzorgen van de site gedurende de eerste zes maanden van 2008

zou voortzetten. Vanaf 1 juli 2008 zou Stichting Zinweb de verantwoordelijkheid voor de site in financieel en inhoudelijk opzicht van het DSTS overnemen.

Dankzij de steun van een aantal fondsen is het het DSTS gelukt om van die eerste zes maanden opnieuw een succes te maken. Het format van de site werd aangepast. Vanaf januari 2008 stonden geen videoportretten meer centraal, maar videoreportages over tal van thema's die met religieuze flexibiliteit te maken hebben. Het onderzoeksgedeelte op de site werd in verband met de afsluiting van het DSTS-onderzoeksproject beëindigd. Wel bleef Reliflex met maandelijks thema's werken:

- januari: bijbel en koran;
- februari: mystiek;
- maart: interreligieuze dialoog;
- april: duurzaamheid;
- mei: de onzekere mens;
- juni: jongeren en religie.

Gemiddeld lag het aantal unieke bezoekers op 10.000 per maand. Met de NCRV werd een contract gesloten om gedurende 2008 Reliflex-portretten uit 2007 in bewerkte vorm uit te zenden op het digitale kanaal Geloven.

Begin juli nam Stichting Zinweb het stokje van het DSTS over. Helaas is Stichting Zinweb er niet in geslaagd voldoende financiële middelen te verwerven om Reliflex na de zomermaanden volwaardig voortgang te laten vinden. Hierdoor werd noodgedwongen besloten de website Reliflex een slapend bestaan te laten leiden. Dat wil zeggen: de bijdragen van 2007 en van de eerste zes maanden van 2008 blijven voor belangstellenden online toegankelijk, maar er wordt geen nieuwe content geplaatst.

1.7 Pinkster make-over: *Op zoek naar een nieuw 'wij' - Together forever*

In 2007 gaven Reliflex.nl en IKON onder de titel *Andere tijden, andere geesten* de aftrap voor een jaarlijks terugkerende interreligieuze feestdag op Tweede Pinksterdag. In dat jaar trok het festijn in de Janskerk te Utrecht 350 mensen uit verschillende religieuze tradities. In 2008 werd dit festijn wegens succes geprolongeerd. In samenwerking met een nieuwe partner, Kosmopolis, werd het *Feest van de Geest* gevierd rond het Utrechtse Domplein. De spirituele vensters stonden weer wijd open en de deelnemers lieten zich opnieuw uitdagen en inspireren door de ontmoeting met 'andere religieuze geesten'. Terwijl het in het publieke debat vooral over de wij/zij-tegenstelling gaat, stond op deze manifestatie de vraag centraal hoe we ondanks alle verschillen met elkaar verbonden kunnen zijn en blijven. Hoe komen we tot een nieuw 'wij', dat niet uitsluit maar verbindt? We gingen op zoek naar dit nieuwe 'wij' met filmpjes, muziek en optredens van o.a. Kathleen Ferrier (Tweede Kamerlid), Raj Mohan (musicus), Esmaa Allariachi (Meiden van Halal), Ari van Buuren (United Religions Initiative), Nelly van Doorn-Harder (christen-moslim relaties VU) en een jongerenpanel. De presentatie van de middag was in handen van Manuela Kalsky en Annemiek Schrijver.

2. Project W!J

2.1 Projectplan

In samenwerking met Stichting Interreligieuze Werkgroep/Intermonde (www.interreligieuze-werkplaats.nl) en Stichting Echte Welvaart (www.echtewelvaart.nl) stelde het DSTS in 2008 een plan op voor een nieuw multimediaal project dat een bijdrage moest leveren aan het overbruggen van de wij/zij-tegenstellingen in Nederland. Hoe kan het gemeenschapsgevoel van mensen met verschillende religieuze en levensbeschouwelijke achtergronden worden versterkt, zonder daarbij de onderlinge verschillen uit het oog te verliezen? Hoe kunnen mensen met verschillende levensovertuigingen invulling geven aan het goede leven voor allen? Op deze vragen zoekt het project W!J een antwoord. Dat gebeurt met behulp van een multimediale website, www.nieuwwij.nl, met een uitgebreid thema- en servicegedeelte én door uitwisseling tijdens lokale ontmoetingsbijeentkomsten.

Een belangrijke doelstelling van het Project W!J is het bevorderen van de interreligieuze dialoog en het onderlinge begrip in levensbeschouwelijk en cultureel opzicht in de Nederlandse samenleving. Daarvoor is betrouwbare en toegankelijke informatie noodzakelijk: over religie(s) en over wat oude en nieuwe bewoners van Nederland ‘geloven’. Wat geeft mensen waarde en richting aan hun leven? Wat inspireert hen? Hoe leven ze hun geloof? Wat vinden ze belangrijk en heilzaam in hun religieuze of levensbeschouwelijke traditie en wat willen ze liever kwijt? Via de multimediale website wordt deze informatie met behulp van geschreven en gefilmde bijdragen verstrekt. Het project W!J vertrekt vanuit concrete ervaringen, vragen en verhalen van mensen rondom religie en samenleving. W!J zoekt verbinding op het concrete niveau: daar waar mensen samenleven, elkaar treffen op straat, in de buurt, op het schoolplein, in de winkel, enzovoort. W!J wil het ‘zelfoplossend vermogen’ in de samenleving versterken door informatie, inspiratie en nieuwe verbindingen aan te reiken en daaromheen ‘rumoer’ te organiseren.

De beoogde doelgroep van het project W!J is driedelig:

- Sleutelfiguren of *change agents*: mensen die binnen hun persoonlijke of maatschappelijke netwerk de dialoog religie-samenleving positief kunnen beïnvloeden, zoals de voorzitter van een ondernemersvereniging, een sportclubbestuurder, een politicus, een dominee of pastor, een leraar, een ambtenaar, een teammanager in de gezondheidszorg, etc. Kortom: mensen die midden in de samenleving staan en daarbij geconfronteerd worden met vragen van (inter)religieuze aard.
- Reeds actieven: de lokaal, regionaal en landelijk betrokkenen bij organisaties voor religie en samenlevingsopbouw, die al ervaring en kennis hebben op het terrein van de dialoog religie-samenleving, variërend van een theoloog tot een jongerenwerker en van een imam tot een intercultureel werker.
- Individuen die in hun dagelijkse activiteiten tegen vragen van (inter)religieuze aard aanlopen en daar iets mee willen doen.

Het projectvoorstel werd in het voorjaar van 2008 bij het ministerie van VROM ingediend in het kader van projecten over religie en integratie. Na verschillende gesprekken en bijstellingen van het projectplan gaf het ministerie in de zomer 2008 groen licht voor het Project W!J. Er werd kantoorruimte voor het Project W!J in Amsterdam gehuurd en (jonge) mensen met verschillende religieuze en levensbeschouwelijke achtergronden gezocht om aan het project mee te werken. Sommigen waren eerder al voor Reliflex actief. Manuela Kalsky is de projectleider van W!J en het gehele project valt onder eindverantwoordelijkheid van het DSTS.

Tot 1 januari 2010 is de financiering van het project W!J gegarandeerd door het ministerie van VROM. In de loop van 2009 zullen andere subsidiegevers moeten worden gevonden die bereid zijn het project voor de duur van minimaal drie jaar (2010-2012) te financieren.

2.2 Voorproeverij

Op 16 september werd door Echte Welvaart een ‘voorproeverij’ georganiseerd in de Rode Hoed te Amsterdam. Doel van deze bijeenkomst was met een aantal sleutelfiguren uit verschillende sectoren in de samenleving te brainstormen over de functie die project W!J zou kunnen dan wel moeten vervullen. De suggesties werden door Echte Welvaart meegenomen en verwerkt in de opzet van de startconferentie.

2.3 Startconferentie

Op 1 december 2008 ging het project W!J officieel van start. Er vond een startconferentie in Den Bosch plaats onder de titel ‘Praktische Wijsheid’. Tijdens die bijeenkomst werd ook de nieuwe multimediale website www.nieuwwij.nl gepresenteerd, die door Mangrove in Rotterdam werd ontworpen en gebouwd.

De website is bedoeld als kristallisatiepunt van inspiratie, informatie en communicatie voor een breed publiek. Verhalen van ‘gewone’ mensen in hun dagelijks bestaan en van jongeren staan centraal. Ook worden projecten in beeld gebracht waarin reeds op een positieve manier aan het overbruggen van wij/zij-tegenstellingen wordt gewerkt. Er worden actuele thema’s op het snijvlak van religie en cultuur gekozen, die gedurende een maand met behulp van tekst en film nader worden uitgewerkt. Een hoofdfilm, een jongerenvideo (Generation Y) en een interview met een expert op het desbetreffende gebied (*talking head*) vormen het hart van de site. De tot nu toe behandelde thema’s zijn respect (dec.), opvoeding (jan.), eten (febr.), emancipatie (maart) en angst (april). Verder is er een groot serviceonderdeel te vinden met een overzicht van alle organisaties die in Nederland met vragen rond religie, dialoog en samenleving bezig zijn. Alle onderdelen zijn interactief; mensen kunnen een vraag stellen en krijgen binnen 24 uur antwoord. Het voert te ver om alle mogelijkheden die de site biedt hier op te noemen. Voor meer informatie verwijst ik u naar de site zelf, waar alle thema’s en de daarbijbehorende bijdragen via een overzicht kunnen worden aangeklikt.

3. Onderzoeksproject 2009-2013

3.1 Opstartfase

Na het symposium ging de staf aan de slag met de invulling van het nieuwe DSTS-onderzoeksproject. Bart Brandsma maakte een inhoudelijke schets voor de eerste twee jaar. Daarnaast werd het format voor het boek *W!J-land* bedacht. Daarin wordt gezocht naar de ingrediënten voor dit nieuwe W!J met behulp van interviews met Nederlanders die zich in het publieke domein met deze vraag hebben beziggehouden. In het najaar werd Jonneke Bekkenkamp bereid gevonden de definitieve versie van het onderzoeksproject te schrijven en gedurende het eerste jaar de leiding van het onderzoek op zich te nemen.

3.2 Boekproject *W!J-land*

In mei 2009 verschijnt bij uitgeverij Ten Have het boek *W!J-land. Voorbij de bindingsangst* onder redactie van Bart Brandsma en Manuela Kalsky. In overleg met de overige stafleden lag er voor de zomer een format voor dit boekproject. In de tweede helft van 2008 hield Bart Brandsma interviews met negen ‘denkers en doeners’. Onder meer Jean-Jacques Suurmond, Joep Dohmen, Anneke Smelik, Doekle Terpstra, Jan Oegema, Willem Schinkel, Halleh

Ghorashi, Varamitra en Hans Alma vertellen hoe zij tegen het idee van een ‘nieuw wij’ aankijken.

Alle geïnterviewden hebben zich laten verleiden tot een open en persoonlijk gesprek. Aan de hand van hun ervaringen schetsen zij hun spirituele en intellectuele zoektocht naar wat voor hen van waarde is en wat tegelijkertijd hun eigen wereld overstijgt met het oog op het goede leven voor allen. Bart Brandsma en Manuela Kalsky sluiten het boek af met brieven aan elkaar over hun eigen positie hierin.

4. Overige activiteiten

Inez van der Spek nam deel aan een besloten studiedag van jongeren en leden van de dominicaanse familie met Tariq Ramadan op 2 februari op het DAC te Huissen.

André Lascaris was betrokken bij de omvorming van de Girardkring in een stichting die *Imitatio Nederland* gaat heten en onderdeel is van *Imitatio* wereldwijd.

Op 27 oktober nam André Lascaris deel aan het symposium ‘Een gebroken wereld roept om heling. Vrede, bevrijding, verzoening’ te Nijmegen, georganiseerd ter gelegenheid van het zestigjarig bestaan van Pax Christi.

André Lascaris nam op 4 november deel aan ‘*Real challenges to contemporary theology*’, een reeks studiebijeenkomsten georganiseerd door het Heyendaal Instituut, Noster en de Theologische Faculteit van de Radboud Universiteit.

Manuela Kalsky en André Lascaris vertegenwoordigden het DSTS bij de inaugurele rede van Erik Borgman op 29 februari te Tilburg.

Manuela Kalsky maakte deel uit van de Noster onderzoeksgroep Vrouwenstudies over het heilige en het alledaagse. In 2009 zal een Engelstalige publicatie verschijnen.

Manuela Kalsky nam deel aan de nieuwjaarsbijeenkomst van de KNR op 16 januari te Den Bosch.

Manuela Kalsky was dagvoorzitter op de studiedag ‘Meer religie, minder kerk’ op 29 maart in Huissen.

Manuela Kalsky nam, op uitnodiging van Kerk en Wereld, op 8 april deel aan een adviesgroep over de invulling van de thema’s van Kerk en Wereld in de komende jaren.

Manuela Kalsky maakte deel uit van de redactie van het ESWTR-jaarboek over interreligieuze dialoog, dat in 2009 verschijnt. Zij vergaderde daarvoor enkele malen in Keulen.

Leo Oosterveen heeft per week 24 uur van zijn DSTS-werktijd besteed aan zijn promotieonderzoek *Contingentie en moderniteit. Theologische verkenningen naar de metamorfose van de christelijke identiteit*.

Leo Oosterveen organiseerde samen met Marit Monteiro het symposium ter gelegenheid van het boek *Gods Predikers. Dominicanen in Nederland 1795-2000* op de Radboud Universiteit Nijmegen, 19 juni 2008.

5. Afzonderlijke bijdragen van de stafleden

5.1 Publicaties

Manuela Kalsky

- 'Religiöse Flexibilität. Eine Antwort auf kulturelle und religiöse Vielfalt', in: Reinhold Bernhardt, Perry Schmidt-Leukel (Hg.), *Multiple religiöse Identität. Aus verschiedenen religiösen Traditionen schöpfen*, Zürich 2008, 219-242.
- 'Jezus niet in een beeld te vangen', in: *Theologisch Debat*, 5 (2008), 42-48.
- 'Het flexibele geloof van Pi. Meervoudige religieuze identiteiten als toekomstvisioen', in: Chris Doude van Troostwijk, Evert van den Berg, Leo Oosterveen (red.), *Buigzame gelovigen. Essays over religieuze flexibiliteit*, Amsterdam 2008, 64-73.
- 'Net zo min als God is Jezus in één beeld te vangen', in: *Volzin*, 18 april 2008, 22-25.
- Van moeders en dochters, briefwisseling met Maartje Wildeman, in: *Fier*, mei/juni (2008), 24-25.
- '... want jullie zijn zelf vreemdelingen geweest in Egypte', in: *Vrouw en geloofkrant*, juli 2008, 7-19.
- 'Let's make love' op website www.rk-kerkplein.org, 7 oktober 2008.
- 'Net zo min als God is Jezus in één beeld te vangen', in: *Volzin*, 8 (2008), 22-25.
- 'Through the Eyes of the Other. Towards a Feminist Revision of Christology', in: *Open Theology/Otwarda Teologia*, December 2008, No 5, zie: www.opentheology.org

André Lascaris

- 'Het Janus-gezicht van religies', in: *Tussenruimte* 1 (2008) 2, 43-49.
- 'Religion and Evil from the Perspective of Mimetic Theory', in: *Coping with Evil in Religion and Culture. Case Studies* (N. van Doorn-Halder and L. Minnema eds), 187-199.
- *Afscheid van het concilie?*, Mariënburgvereniging, Amersfoort 2008.
- 'Door macht gekneveld', in: *Tijdschrift voor Geloof Onderweg* 126 (2008), 13-15.

Leo Oosterveen

- met Chris Doude van Troostwijk en Evert van den Berg (red.), *Buigzame gelovigen. Essays over religieuze flexibiliteit*, Amsterdam 2008.
- met Chris Doude van Troostwijk en Evert van den Berg, 'Inleiding', in: *Buigzame gelovigen*, 8-19.
- 'Het open geheim. Over de dubbele flexibiliteit van religieuze tradities', in: *Buigzame gelovigen*, 22-31.
- 'Over het geheim van het leven raak je nooit uitverteld. Religieuze tradities horen flexibel te zijn', in: *Volzin* 7 (2008), 30-33.
- 'Benoemen en bouwen in een multireligieuze samenleving', op www.rk-kerkplein.org
- 'Het geheim van religieuze tradities', op www.rk-kerkplein.org.

Inez van der Spek

- 'Wassend water: Kunst als bron van religieuze flexibiliteit', in: Chr. Doude van Troostwijk, E. van den Berg, L. Oosterveen (red.) *Buigzame gelovigen. Essays over religieuze flexibiliteit*, Amsterdam 2008, 130-139.

5.2 Publicaties op Reliflex.nl

André Lascaris

- *Columns*: 'Een bijbelse geschiedenis' (14/1), 'Genieten van de verschillen' (28/1)
- *Weeklogs*: 'Alles is genade' (11/2), 'Mystici en interreligieus geweld' (25/2), 'Met kinderstapjes op kousenvoeten' (10/3), 'Wie leeft voor ons?' (25/3), 'Duurzaam is een wereld zonder paleizen' (7/4), 'Vredeswerk en zorg voor het milieu zijn broer en zus' (14/4), 'Economische groei: een nieuwkomer' (21/4), 'Ik ben mijn verhaal' (6/5), 'Het wankele geld' (19/5), 'Jongeren in meditatie' (2/6), 'Mijn muziek' (16/6).

Leo Oosterveen

- *Columns*: 'Bijbel en Koran: onverenigbaar of onuitputtelijk?' (7/1), 'Emancipatie met of uit de religie?' (I en II, resp. 21/1 en 23/1).
- *Weeklogs*: 'Nutteloos, maar geen gezweef' (4/2), 'De mystiek en de preek' (18/2), 'Religieuze dialoog: slotsom waarover?' (3/3), 'De stilte en de toekomst van de interreligieuze dialoog' (17/3), 'Religie in het land van aankomst' (31/3).
- *Artikelen*: 'Reliflex benoemt en bouwt' (2/1), 'Emancipatie of remancipatie van mannen?' (29/1).

5.3 Publicaties op Nieuwwij.nl

André Lascaris

- *Columns*: 'Is er iets beters dan respect?' (8/12), 'Van angst via vrees naar vrijheid' (3/4).

5.4 Lezingen en presentaties

Manuela Kalsky

- Statement en deelname forumdiscussie tijdens de Oecumenelezing 'God is terug – maar voor de kerk is het nog even wennen', Raad van Kerken in Nederland, in de Geertekerk te Utrecht, 18 januari 2008.
- 'Een revisie van de christologie en de christelijke identiteit in het spoor van Rosemary Radford Ruether', Platform Appèl Kerk en Israël, in De Rode Hoed te Amsterdam, 28 januari 2008.
- 'Geloven voorbij grenzen', Odd Fellows, Emmeloord, 12 februari 2008.
- Vervolgdag VolZinlezing 'De Grieken een Griek', Bezinningscentrum PKN, Hydepark, 17 maart 2008.
- 'Multiple religieuze identiteit', lezing in het Steiger, Rotterdam, 9 april 2008.
- 'Mengelmoesgeloof heeft de toekomst', lezing in het Theologisch Café van de Raad van Kerken, Amsterdam, 11 april 2008.
- 'Meervoudige religieuze verbondenheid', lezing op de Dorothee Sölle studiedag, Antwerpen, 19 april 2008.
- Studiemiddag voor dominicaanse zusters en broeders in Rotterdam onder leiding van Piet Struik, Rotterdam, 25 april 2008.
- Debat over interreligieuze huwelijken naar aanleiding van het boek *Het Duivelskussen*, in Café Meer van Trouw, Amsterdam, 25 april 2008.
- 'Religie en seksualiteit', statement n.a.v. het boek *Let's make love* in de De Rode Hoed te Amsterdam, 9 mei 2008.
- 'Op zoek naar een nieuw wij: Together forever!' presentatie slotmanifestatie door IKON, Kosmopolis Utrecht en DSTS/Reliflex.nl, 12 mei 2008.
- 'Amsterdam – kostbaar en kwetsbaar', deelname aan stadsdebat van Podium Mozaïek met Ahmed Marcouch, Govert Buijs en Huub Verweij, Amsterdam, 13 mei 2008.

- Statement en podiumdiscussie met Michael von Brück, Notker Wolf, Migaku Sato, Sebastian Painadath onder de titel ‘Zen und Yoga christlich leben!? Wieviel Gutes und Wahres anderer Religionen verträgt das Christentum?’ Deutscher Katholikentag, Osnabrück, 21-25 mei 2008.
- ‘Meervoudige religieuze identiteit’, lezing voor de Werkhofgemeenschap Samaya, Werkhoven, 26 mei 2008.
- ‘Jezus, niet in een beeld te vangen’, Colijnlezing Nijmegen, 30 juni 2008.
- ‘Geloven voorbij grenzen’ voor de Vriendendag klooster Huissen, 13 september 2008.
- ‘Respectvol samen leven’, lezing en debat met Jacques Wallage, provinciale raad van kerken Groningen/Drenthe te Assen, 6 oktober 2008.
- ‘Op zoek naar nieuwe transreligieuze godsbeelden’, VVP-Convent te Driebergen, 8 oktober 2008.
- ‘Gelovig quilten’, Lutherse kerk van Monnickendam, 9 oktober 2008.
- ‘Tolerantie als levenshouding’, lezing in het kader van de Maand van de Spiritualiteit bij de Iona-groep te Ede. De lezing is te vinden op hun website onder www.ionagroep.nl/frame.htm
- ‘Meervoudige religieuze identiteit – een uitdaging’, Centrum voor Religieuze Bezinning De Kapel te Bloemendaal, 7 december 2008.

André Lascaris

- Discussiebijeenkomst over de brochure *Kerk en Ambt* met bisschop G. de Korte te Deventer, 10 februari 2008.
- ‘The priest as a servant of the Church’, lezing voor the North Atlantic Federation for a renewed Catholic Priesthood, Wenen, 7 november 2008.

Inez van der Spek

- ‘Eva, Adam en de slang van de 21ste eeuw’, lezing in de serie ‘Verleiding door boze geesten’, Academisch Leerhuis Assen, 25 januari 2008.

Leo Oosterveen

- Dagvoorzitterschap symposium bij het verschijnen van *Gods Predikers. Dominicanen in Nederland 1795-2000* van Marit Monteiro, Radboud Universiteit Nijmegen, 19 juni 2008.

5.5 Gastcolleges

André Lascaris

- ‘Vrijzinnigheid en de Katholieke Kerk’, HOVO onderwijs, Erasmus Universiteit Rotterdam, twee colleges op 28 oktober 2008.
- ‘Vrijzinnigheid en de Katholieke Kerk’, Tilburg, twee colleges op 3 november 2008.
- ‘Mimetische Theorie van R. Girard’ aan de VU te Amsterdam, twee colleges op 17 november 2008.

5.6 Media

Manuela Kalsky

Televisie:

- ‘Op zoek naar een nieuw wij’, uitzending LUX, IKON, op 6 april 2008.

Radio:

- Interview in het programma Schepper & Co, NCRV radio, 24 februari 2008.

- Interview 'Samen leven ondanks religieuze verscheidenheid' in het programma Schepper & Co, NCRV radio, 9 maart 2008.
- Interview in het programma Schepper & Co in verband met de start van het Project W!J, NCRV radio, 7 december 2008.
- Interview met de ÖRF naar aanleiding van de Katholikentag in Osnabrück.

Kranten, tijdschriften en internet:

- 'Kerk verhuren aan moskee', *Trouw Theologisch elftal*, 30 januari 2008.
- 'Zakelijk beschermt', *Trouw Theologisch elftal*, 9 april 2008.
- 'Gods personeel van wal', *Trouw Theologisch elftal*, 30 juli 2008.
- 'Heilige handel met nieren', *Trouw Theologisch elftal*, 21 november 2008.
- NCRV-gids, rubriek 'Het Hoogste woord', 10 maart 2008, 22-23.
- 'Protestantse heilige Sölle dramde door', *Trouw*, 27 mei 2008.
- 'Ich bin vieles zugleich – und das ist bereichernd', *Publik Forum*, 18 (2008), 39.

5.7 Lidmaatschappen en werkgroepen

Manuela Kalsky

- VOLT (Vrouwen/Ondernemen/Leidinggeven/Theologie)
- European Society of Women in Theological Research (ESWTR)
- IWFT Vrouwennetwerk Theologie
- Onderzoeksnetwerk OPP
- Noster Dwarsverband Vrouwenstudies
- American Academy of Religion (AAR)
- Commissie uitbouw Albertinumcollectie UB/Radboud Universiteit

André Lascaris

- Girardkring, VU Amsterdam.
- Werkgenootschap voor Katholieke Theologie in Nederland
- Europese Vereniging voor Katholieke Theologie

Leo Oosterveen

- Commissie uitbouw Albertinumcollectie UB/Radboud Universiteit

Inez van der Spek

- IWFT Vrouwennetwerk Theologie
- Onderzoeksnetwerk OPP
- American Academy of Religion (AAR)

5.8 Besturen, redacties en adviesgroepen

Manuela Kalsky

- Curatorium Nederlands Gesprek Centrum
- Redactieraad *Tijdschrift voor Theologie*
- Halfjaarlijks overleg van de Dominicuskerk te Amsterdam

André Lascaris

- DAC-brainstormgroep
- Concilie van de Nederlandse provincie der dominicanen

Leo Oosterveen

- Concilie van de Nederlandse provincie der dominicanen

6. Contacten met dominicaanse instellingen

6.1 Inleiding

In 2008 is geen georganiseerd overleg tussen de verschillende dominicaanse instellingen geweest. De dominicaanse projecten vallen niet meer direct onder verantwoordelijkheid van het concilie, maar van het Dominicaans Platform Nederland (DPN). Het uiteindelijke besluit over de overdracht zal tijdens het kapittel in mei 2009 worden genomen.

6.2 Dominicaans Nederland

De Coördinatiecommissie

In 1997 stelde het Provinciaal Kapittel van de Nederlandse dominicanen een coördinatiecommissie samen, waarin de verschillende dominicaanse projecten zijn vertegenwoordigd. De coördinatiecommissie is in 2008 niet bijeen geweest, mede door de oprichting van het DPN.

De Nederlandse Provincie der dominicanen

Er was regelmatig contact met het hoofdbestuur van de Nederlandse dominicanen. Voor de vervanging van Leo Oosterveen heeft de Nederlandse provincie der dominicanen voor de duur van het nieuwe onderzoeksproject een financiële compensatie toegezegd.

Dominicaans Platform Nederland (DPN)

Het bestuur van het DSTS en de directeur hebben regelmatig overleg gehad met afgevaardigden van het DPN.

Het Dominicaans Activiteiten Centrum (DAC)

André Lascaris neemt deel aan de brainstorm bijeenkomsten van het DAC.

6.3 Internationale contacten met dominicanen

Helaas waren zowel André Lascaris als Manuela Kalsky wegens persoonlijke omstandigheden verhinderd om eind september aan de Espaces conferentie van Dominicaanse Theologen in Europa deel te nemen. De lezing die Manuela Kalsky daar zou houden, werd wel voorgedragen en bediscussieerd.

7. Staf, Bestuur en Raad van Advies

7.1 Staf en directie

In 2008 bestond de staf uit:

drie vaste stafleden:

- Dr. Manuela Kalsky, directeur (36 uur)
- Dr. André Lascaris (16 uur)
- Drs. Leo Oosterveen (tot 1 juli 2008; 32 uur, waarvan 8 uur voor werkzaamheden ten behoeve van het DSTS en 24 uur voor zijn promotieonderzoek)

een senior onderzoeker voor het project 2004-2008:

- Dr. Inez van der Spek (tot 31 maart 2008; 32 uur)

administratieve ondersteuning:

- Connie Boelee (8 uur; secretaresse)
- Jos Lamers (tot 29 juni 2008; 6 uur; financiële administratie)
- Marlies Geuns (vanaf 1 juli; 6 uur; financiële administratie)

projectmedewerker: Drs. Bart Brandsma

De zakelijke en inhoudelijke leiding van het centrum was in handen van Manuela Kalsky. In haar functie als directeur nam Manuela Kalsky deel aan de vergaderingen van het DSTS-bestuur en de bijeenkomsten met het DPN.

Als zodanig is zij ook lid van de Commissie Overleg Instituten (COI) van de KNR. In 2008 was er met name overleg in verband met het instellen van een structurele subsidie ten behoeve van de bij de KNR aangesloten wetenschappelijke religieuze instituten, waar ook het DSTS onder valt.

De financiële administratie werd uitgevoerd door Jos Lamers. Na zijn overlijden nam Marlies Geuns zijn taak over via administratiebureau T.M. Kersten.

7.2 Het bestuur

Samenstelling van het bestuur in 2007

Prof. Dr. Nico Schreurs (voorzitter)

Dr. Magda Misset-van de Weg (secretaris)

Prof. Dr. Jan Peters (penningmeester a.i. vanaf 1 juli)

Drs. Hanny de Groot-Slootman

Drs. Ida Overdijk

Drs. Geert van Rumund

Het bestuur kwam vier keer in vergadering bij elkaar, en wel op 19 februari te Nijmegen, 11 juni te Utrecht, 10 september te Nijmegen en 8 december te Amsterdam. Daarnaast heeft het dagelijks bestuur in voorkomende gevallen overleg gevoerd met de directeur van het DSTS. In de vergaderingen zijn met name besluiten genomen over de afronding van het Reliflex-project en de opstart van project W!J. Tevens is besloten het daaraan gekoppelde onderzoeksproject 2009-2013 goed te keuren en de uitvoering ervan gedurende het eerste jaar in handen te leggen van dr. J. Bekkenkamp. Een belangrijke activiteit is het overleg geweest met de Faculteit der Theologie en de Faculteit der Religiewetenschap van de Radboud Universiteit Nijmegen en met de Faculteit Geesteswetenschap, in het bijzonder het departement Religiewetenschappen en Theologie van de Universiteit van Tilburg over nadere samenwerking. Dit overleg wordt in 2009 voortgezet. Aan het Dominicaans Platform Nederland is verantwoording afgelegd over de financiën van het DSTS en zijn er afspraken gemaakt over de financiering van de komende projectjaren. Met het Provinciaal van de Orde der Dominicanen is overeenstemming bereikt over de compensatie voor het vertrek van Leo Oosterveen.

7.3 Raad van Advies

In 2008 bestond de Raad van Advies uit:

Prof. Dr. Erik Borgman

Drs. Han Dijk

Prof. Dr. Martha Frederiks

Prof. Dr. Anne-Marie Korte

Dr. Pim Valkenberg

Met het einde van het onderzoeksproject 2004-2008 is ook de Raad van Advies opgeheven. Staf en bestuur zijn de raadsleden erkentelijk voor hun bereidwilligheid.

8. Tot slot

In januari 2009 is het nieuwe DSTS-onderzoeksproject van start gegaan. Een tiental onderzoekers, verbonden aan verschillende faculteiten en organisaties speurt naar bestaande wij-vormen, zoals een familie-wij, een klooster-wij, een migranten-wij, een ludiek-wij, een mystiek wij, enzovoort. Maandelijks komen de deelnemers aan het project bijeen om het lopende onderzoek met elkaar te bespreken en de boekpublicatie in 2010 voor te bereiden. Vanaf mei zal de link tussen het onderzoek en de website *www.nieuwwij.nl* gereed zijn. De hiervoor nodige ‘inspiratiekit’ wordt op dit moment door Mangrove voor de website ontworpen en gebouwd. De bezoeker neemt straks actief deel aan het onderzoek. Hoe dat precies in zijn werk gaat, ziet u op de site Nieuwwij.nl.

Daarnaast wordt op dit moment onderzocht in hoeverre het omvangrijke materiaal op Reliflex.nl kan worden gebruikt voor middelbare scholen en het hoger onderwijs. Voor de zomer zal er een voorstudie gemaakt zijn, die de mogelijkheden op dit gebied in kaart brengt.

Voor het najaar zijn er plannen om in samenwerking met het televisieprogramma LUX (IKON) een talkshow te maken, waarin thema’s van de W!J-website aan de orde komen.

Kortom, ook in 2009 is er weer voldoende werk aan de DSTS-winkel.